

УДК 378.046.4

Третьякова О.В.
методист з історії та правознавства
Сумського ОППО

КАРТОГРАФІЧНІ ВМІННЯ ЯК СКЛАДНИК ПРОСТОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті визначені структурні складові просторової компетентності учнів, виявлено основні шляхи її формування в процесі навчання історії.

Ключові слова: історична компетентність, компетентність, просторова компетентність, картографічні вміння.

Третьякова Е.В. *Картографические умения как составляющие пространственной компетентности.* В статье определены структурные составляющие пространственной компетентности учащихся, определены основные пути ее формирования в процессе обучения истории.

Ключевые слова: пространственная компетентность, методика обучения истории.

Tretyakova E.V. *Cartographic skills as components of spatial competence.* In this article the structural components of the spatial competence of students are defined, the basic ways of its formation in learning history are shown.

Key words: spatial competence, methods of teaching history.

У пошуках напрямів реформування освіти світова практика обрала компетентнісний підхід, завдяки якому випускник навчального закладу формується як компетентна особистість, готова до самореалізації в соціумі й особистому житті, володіє інформацією, здатний до аналізу ситуації та прийняття рішення; налаштований на діяльність, спрямовану на успішне розв'язування проблем на основі здобутих знань, і досвіду, готовий до самонавчання, комунікабельний. У проєкті «Нова українська школа: основи стандарту освіти» компетентнісний підхід визначено як «місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя», а компетентність трактується як «поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах».

Упровадження компетентнісного підходу спрямовано на те, щоб врешті перейти від предметно- до дитиноцентризму, від вивчення предмета до навчання учнів, від заучування фактів до розуміння принципів і усвідомлення цінностей, від навчання «для оцінки» до досягнення освіченості й освоєння культури «для себе». Знання перестають бути самоціллю та самоцінністю освіти й розглядаються як важливий інструмент формування компетентностей, необхідних для вирішення життєвих завдань (у навчальній, соціальній, професійній та інших сферах).

В умовах особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання, які є визначальними для сучасної школи, саме компетентності є тими індикаторами, що дають змогу виявити готовність учня до життя, його подальшого особистого розвитку та самореалізації. З огляду на це організація навчання історії України має сприяти формуванню та розвитку основних ключових і предметних компетентностей учнів.

Предметна історична компетентність – інтегральний показник діяльності учнів в процесі вивчення вітчизняної та світової історії. З-поміж складників, які визначають її сутність, важливу роль відіграє просторова компетентність – вміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і природного довкілля.

Історики-методисти наголошують, що саме карта, а точніше, відбитий у пам'яті зоровий образ території держави, відображеної на карті, – її розташування щодо інших держав, обрис кордонів, колір, у який зафарбована територія, – є тим каркасом, «кістяком», на який проєктується й нанизуються інформація про цю державу. Значення історичної карти в навчанні історії полягає в тому, що вона слугує засобом формування просторових уявлень, історико-географічних знань, умінь; сприяє розумінню й аналізу перебігу історичних подій, розкриттю причинно-наслідкових зв'язків, узагальненню певного історичного змісту [1, 15].

Формування в учнів картографічних умінь має починатися з 5 класу зі знайомства з історичною картою та з набуття найпростіших практичних навичок роботи з нею. Учнів на уроках маємо навчити розрізняти умовні позначки, знаходити та показувати на карті місце тієї чи іншої події, історико-географічні об'єкти, співвідносити об'єкти на карті зі сторонами світу тощо. Для формування просторової компетентності важливо, щоб картографічні засоби навчання під час сприйняття навчального матеріалу використовувалися не для ілюстрації розповіді вчителя чи підручника, а були носіями знань.

Варто пам'ятати «Перше правило показу», сформульоване ще радянським методистом Г. Годером: «Станьмо так, щоб не затуляти собою карту. Переконаймося в тому, що всі діти бачать не карті ті історико-географічні об'єкти, які вивчатимуться на уроці. З тією ж метою візьміть указку в ту руку, яка ближча до карти. Привчаймо до цього й дітей» [2, 45]

Мотивуючи учнів до роботи з картою, варто наголошувати, що ця робота допомагає:

- простежити зв'язок між історією України, Середніх віків і сучасністю;
- встановити залежність між географічним положенням держави і способом життя її населення тощо;
- навчитися орієнтуватися в історико-географічному просторі, читати й розуміти карту.

Найнижчою сходиною на шляху формування просторової компетентності є опанування учнями вмінь локалізувати, знаходити, показувати на карті й словесно описувати історичні факти (події, явища, процеси) та історико-географічні об'єкти. Беручи за основу підхід, відповідно до якого вміння – це засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, що забезпечується сукупністю набутих знань та навичок, визначаємо загальні навички орієнтування на карті. До них уналежнюємо такі:

- розрізняти умовні знаки легенди на карті;
- визначати послідовність і час відображених на карті подій;
- співвідносити об'єкти на карті зі сторонами світу;
- виявляти елементи історичного змісту.

Звертаємо увагу, що до базових умінь, формування яких починається в 6 класі, належать уміння з'ясовувати вплив географічного середовища на історичний розвиток. Це вміння передбачає використання карти для встановлення зв'язків між географічним положенням країни, її природними умовами та історичними фактами. На нашу думку, серед найважливіших базових картографічних умінь є вміння аналізувати та узагальнювати зміст історичної карти: виявляти історичні факти та історико-географічні об'єкти. Це вміння передбачає використання карти для визначення динаміки росту історичних фактів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та процесами, зумовленими просторовим розташуванням.

Наголошуємо, що відпрацювання вміння локалізувати історичні факти (події, явища, процеси) та історико-географічні об'єкти на карті відбувається в процесі виконання типових пізнавальних завдань [1, 18]:

- на локалізацію історичних фактів та історико-географічних об'єктів за їх словесним описом (*покажіть на карті*);
- на локалізацію на карті історичних фактів та історико-географічних об'єктів в поєднанні зі словесним описом або поясненням (*покажіть та опишіть*);
- на аналіз та узагальнення змісту історичної карти: виявлення історичних фактів та історико-географічних об'єктів (*результати, наслідки подій*);
- на порівняння геополітичних ситуацій, виявлення змін;
- на з'ясування впливу географічного середовища;
- на аналіз змісту історичної карти з виконанням додаткових джерел (*проблемні завдання, що передбачають складання маршрутів, прокладання шляхів, прогнозування перебігу битв тощо*).

Розвиток просторової компетентності учнів має проходити два етапи – це виконання учнями вправ, які виконуються для набуття певних навичок, та виконання завдань, що спрямовані на формування певного вміння. Під вправою ми розуміємо спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань.

Цікавою формою картографічної роботи є також топонімічні дослідження учнів. Поєднання мовно-історичних навичок збагачує школярів, розширює діапазон їхньої діяльності (наприклад, знайдіть на карті та запишіть у зошит назви племен, від яких утворилися назви історичних областей і держав). Розвитку просторової компетентності сприятиме і опрацювання документів, досліджень сучасних істориків з опорою на відповідну історичну карту [3, 18].

Крім того, для формування й розвитку вмінь учнів орієнтуватися в історичному просторі й умінь «зчитувати» цифрову інформацію з карти варто якнайширше використовувати різноманітні дидактичні ігри, пов'язані з опрацюванням історичної або контурної карти. Доцільно також на уроках історії використовувати нескладні творчі завдання. Наприклад, таким завданням може бути вигадати умовний знак, яким слід позначити подію, для якої не існує умовного знака. При виконанні учнями таких завдань учитель повинен поставити перед ними вимоги: умовний знак має бути графічно простим; легко упізнаватися й передавати суть явища (події).

Наступним елементом у структурі просторової компетентності учнів є набуття ними досвіду створення власних картосхем і легенд до контурної карти як авторської інтерпретації історичного простору.

У контексті вимог зовнішнього незалежного оцінювання важливими стають завдання на локалізацію пам'яток культури, місць пов'язаних з життєдіяльністю видатних постатей вітчизняної історії та культури.

Насамкінець зазначимо, що просторова компетентність як складова компетентнісного підходу до навчання стає невід'ємним елементом розвитку історичної свідомості школярів; дає змогу визначати, розпізнавати й ефективно, успішно розв'язувати, незалежно від ситуації, проблему, що є характерною для певної сфери чи виду діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов В. С. Методика формування хронологічних та картографічних умінь на уроках історії України /бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання» №1 / 2013 січень-лютий/
2. Годер Г. И. Приемы формирования пространственных представлений (V класс) / Г. И. Годер // Преподавание истории в школе. – 1983. – № 5. – С. 45-51.

3. Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція та картографічні вміння й навички у курсах шкільної історії / О. Фідря, Н. Фідря // Історія в школах України. – 2009. – № 5. – С.17-21.

REFERENCES

1. Vlasov V.S. Method of formation of chronological and cartographic skills at the lessons of history of Ukraine / Library of the journal "History and Sustainability in Schools of Ukraine: Theory and Methods of Education" No. 1/2013 January-February /
2. Goder G.I. Receptions for the formation of spatial representations (V class) / G.I. Goder // Teaching history at school. - 1983. - No. 5. - P. 45-51.
3. Friedre O., Fedir N. Spatial competence and cartographic skills in the courses of school history / O. Fedry, N. Fedry // History in schools of Ukraine. - 2009. - No. 5. - p.17-21.

УДК 378.147

Драновська С.В.
КЗ СОППО

ІНФОГРАФІКА ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У статті автор розглядає інфографіку як сучасний засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів на уроках історії та обґрунтовує необхідність використання цього засобу в освітньому процесі. Інфографіка дозволяє учням обробити великий обсяг інформації в систематизованому й зручному для сприйняття вигляді та забезпечує різнобічне формування будь-якого поняття.

Ключові слова: інфографіка, навчально-пізнавальна діяльність, освітній процес, уроки історії.

Драновская С. Инфографика как современное средство активизации научно-образовательной работы учащихся на уроках истории

В статье автор рассматривает инфографику как современное средство активизации учебно-познавательной деятельности школьников на уроках истории и обосновывает необходимость использования этого средства в образовательном процессе. Инфографика позволяет ученикам обрабатывать большой объем информации в систематизированном и удобном для восприятия виде и обеспечивает разностороннее формирование любого понятия.

Ключевые слова: инфографика, учебно-познавательная деятельность, образовательный процесс, уроки истории.

Dranov's'ka S. Infographics as a modern means of activation of students' scientific and educational work at History lessons.

The author deals with the infographics as a modern means of activation of students' scientific and education work at History lessons. She explains why it is necessary to use this means in educational process. The infographics helps students process large information scope in systematic and acceptable form and provide with many-sided formation of any concept.

Key-word: infographics, scientific and educational work, educational process, History lessons.

У ХХІ ст. навчальний процес в закладах освіти вимагає створення простого та універсального інструментарію формування життєвих і предметних компетентностей школярів. Даний інструментарій має розкрити структуру розвитку, його динаміку в інноваційних технологіях навчання, у моделюванні самого освітнього середовища. У даному контексті необхідно оновлювати основні компоненти освіти: зміст, форми, методи, технології навчання, методичне забезпечення.

Використання інфографіки в освітньому процесі є актуальним, оскільки доступно представляє великий обсяг інформації в систематизованому й зручному для сприйняття вигляді, забезпечує різнобічне формування будь-якого образу, поняття. Інформаційна графіка може бути використана не лише як засіб навчання, а й як метод представлення складної інформації.

Сьогодні ґрунтовного значення набуває інфографіка в напрямках розробки навчальних систем. Дослідники наголошують, що основною метою застосування інфографіки в освіті є ефективне подання інформації, що підлягає засвоєнню. При цьому часто цей інструмент виступає як доповнення до текстової інформації, яка охоплює матеріал в повному обсязі і містить необхідні пояснення. Стиль, дизайн та інформаційне насичення інфографіки, що застосовується у освітніх цілях, має відповідати дидактичній меті конкретної навчально-пізнавальної ситуації [4].

Це найкращий засіб для візуалізації даних. Як відомо, 90% інформації людина отримує через зір і лише 10% через інші органи відчуття. Крім того, інфографіка – це оригінальна візуалізація, яка набагато зрозуміліша та краще засвоюється.

Інфографіка буває різних типів, так як під нею розуміється довідкова або ілюстрована інформація, представлена різними методами візуалізації за допомогою графіків, діаграм, ментальних карт, тимчасових шкал (один з основних принципів анімованої інфографіки).

Також необхідно наголосити, що існує таке поняття як щільність інформації (щільність даних). За даним критерієм інфографіку можна розділити на два типи: